ЗА СВАБОДНАЕ ВЕРАВЫЗНАННЕ

Інфармацыйна-аналітычны бюлетэнь

№17 верасень 2007 — студзень 2008

«... абяцаем тое сабе сумесна за нас і за патомкаў нашых на векі вечныя пад абавязкам прысягі, пад вераю, гонарам і сумленнем нашым, што мы, якія з'яўляемся рознымі ў веры, мір паміж сабой захоўваць, а ў сувязі з розніцай веры і адрозненнем у цэрквах крыві не праліваць і не караць адсуджэннем маёмасці, пазбаўленнем гонару, турэмным зняволеннем і выгнаннем, і ніякаму вяршэнству, ані ўраду, да такога ўчынка ніякім чынам не дапамагаць...»

Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588. Гл.3, арт.3.

Меркаванне, аналіз, прагноз

Крокі да дыялогу

На пасяджэнні «круглага стала» «Свабода сумлення і веравызнання ў Беларусі», які праходзіў 28 лістапада 2007 года ў сядзібе Партыі БНФ, злева направа: Аляксей Шэін — сустаршыня аргкамітэта партыі «Беларуская хрысціянская дэмакратыя», Аляксандр Мілінкевіч — лідэр Руху «За свабоду», Дзіна Шаўцова — юрыст, праваабаронца, Вячаслаў Оргіш — кандыдат філасофскіх навук.

Вяртанне магчымасці спавядаць тую ці іншую рэлігію пасля дзесяцігоддзяў прымусовай савецкай атэізацыі не змяніла аўтаматычна свядомасць мільёнаў людзей, выхаваных афіцыяльнай ідэалогіяй. Думаць і рабіць выбар трэба было індывідуальна. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь (артыкул 31) сцвярджае: «Кожны мае права самастойна вызначаць свае адносіны да рэлігіі, асабіста або сумесна з іншымі вызнаваць любую рэлігію або не вызнаваць ніякай, выказваць і распаўсюджваць перакананні, звязаныя з адносінамі да рэлігіі, удзельнічаць у адпраўленні рэлігійных культаў, рытуалаў, абрадаў, не забароненых законам».

Аднак Закон аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацыях, прыняты ў 2002 годзе, і правапрымяняльная практыка наступных гадоў спарадзілі шэраг адхіленняў ад гэтай канстытуцыйнай нормы. Абарона правоў вернікаў стала ў Беларусі актуальнай справай, клопатам не толькі саміх пакрыўджаных (асобаў ці абшчынаў), але і праваабарончых арганізацый, незалежных юрыстаў, партый і грамадскіх арганізацый дэмакратычнай арыентацыі. Спецыфіка праблемы адразу ж запатрабавала семінараў асветніцкага характару, супольнага абмеркавання паўсталых праблемаў на «круглых сталах». І, як

(Заканчэнне на стар. 2—3.)

Меркаванне, аналіз, прагноз

Крокі да дыялогу

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1.)

хутка выявілася, цікавасць і карыснасць такіх сустрэчаў узаемная: грамадска-партыйныя актывісты вучацца глыбей разумець адметнасці закрытай для іх раней сацыяльнай групы, а вернікі набываюць досвед супольнай працы з людзьмі іншых памкненняў. Дыялог і супраца разбураюць недавер паміж людзьмі розных рэлігійных і палітычных прыхільнасцяў, спрыяюць фармаванню ў краіне грамадзянскай супольнасці, вядуць да дэмакратызацыі грамадства.

Два мерапрыемствы, якія адбыліся ў лістападзе 2007 года, варта адзначыць як узор падобных дачыненняў. 9–11 лістапада па ініцыятыве Грамадскага аб'яднання БНФ «Адраджэньне» ў доме міжцаркоўных зносінаў «Кінанія» (у ваколіцах Мінска) прайшоў семінар «Роля і месца рэлігіі ў Беларусі: гістарычны і сучасны кантэкст». Гэты праект мае на мэце працяглую ў часе асветніцкую акцыю, і вынесеныя ў праграму тэмы былі вызначаны папярэднімі кантактамі арганізатараў з патэнцыйнымі ўдзельнікамі семінара. Імі сталі актывісты Партыі БНФ, аргкамітэта па стварэнню Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай партыі, розных грамадскіх арганізацый і журналісты з незалежных выданняў. А лекцыі чыталі праваслаўныя святары, свецкія гісторыкі і юрысты.

Сярод слухачоў апынуліся людзі, якія належаць да розных канфесій, перакананыя атэісты і тыя, хто індыферэнтны ў рэлігійных пытаннях. Рознай была і ступень іх абазнанасці ў гісторыі краіны. Таму дадатковых пытанняў да лектараў узнікала даволі шмат, а дыскусіі зацягваліся да ночы. Вось якія тэмы былі заслуханы і абмеркаваны: «Сусветныя рэлігіі. Іх роля ў развіцці цывілізацыі» (а. Аляксандр Шымбалёў), «Хрысціянская царква і дзяржава: розніца мэтаў і мадэлі ўзаемаадносінаў. Гістарычны і сучасны аспекты» (а. Сяргей Гардун, а. Мікалай Балахоўскі), «Заканадаўства свецкай дзяржавы і прынцып свабоды сумлення» (юрыст Дзіна Шаўцова), «Роля рэлігіі ў сацыяльна-эканамічных пераўтварэннях грамадства» (кандыдат гістарычных навук Валянцін Голубеў), «Уплыў хрысціянства на развіццё беларускай грамадска-культурнай традыцыі» (кандыдат гістарычных навук Лідзія Кулажанка).

На пасяджэнні «круглага стала» «Свабода сумлення і веравызнання ў Беларусі»: пастар Геогій Вязоўскі, актывістка Хрысціянскага праваабарончага дома Марыя Савушкіна.

Цікава было назіраць, як субяседнікі імкнуліся апаніраваць адзін аднаму пры нязгодзе з выказанай думкай, асцярожна выбіраючы словы, каб не параніць пачуцці субяседніка і ў той самы час даць яму выразны знак, што яго словы не ўспрымаюцца ісцінай, што сумненні застаюцца або множацца... Рэлігійныя пачуцці — далікатная рэч, але палітык ці грамадскі дзеяч мусіць ведаць, як з імі абыходзіцца, як знайсці паразуменне з носьбітамі каштоўнасцей, якія могуць не быць тваімі, аднак вельмі важныя для іншых людзей, для грамадства, для краіны. Часам здавалася, што гэтыя адкрытыя кантакты нават больш важныя, чым тая інфармацыйная лавіна, якую дакладчыкі абрынулі на галовы «семінарыстаў». І некаторыя з выступоўцаў, між іншым, былі вельмі ўсцешаныя новай для іх аўдыторыяй, нават выказалі жаданне ў будучым прысутнічаць на падобных занятках у якасці вольнаслухачоў. (Арганізатары маюць намер праводзіць наступны семінар з праграмай, якая запатрабуе дакладчыкаў-каталікоў.)

А 28 лістапада 2007 года ў

Зварот

да заканадаўчай і выканаўчай уладаў Рэспублікі Беларусь адносна сітуацыі са свабодай сумлення і веравызнання ў Беларусі

Мы, грамадзяне Беларусі: святары і вернікі, грамадскія дзеячы,

усведамляючы сваю адказнасць за сучаснасць і будучыню беларускага народа,

зыходзячы з універсальнага прынцыпу недыскрымінацыі і роўнасці перад законам і правам на свабоду думкі, сумлення, рэлігіі або перакананняў,

абапіраючыся на канстытуцыйны прынцып, што чалавек, ягоныя правы, свабоды і гарантыі іх рэалізацыі з'яўляюцца найвышэйшай каштоўнасцю і мэтай грамадства і дзяржавы,

беручы пад увагу, што рэлігія або перакананні з'яўляюцца для кожнага, хто іх прытрымліваецца, адным з асноўных элементаў ягонага разумення жыцця і што свабоды рэлігіі або перакананняў належыць цалкам забяспечваць і гарантаваць,

канстатуем,

што Закон «Аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацыях», Закон «Аб масавых мерапрыемствах», Закон «Аб агульнай сярэдняй адукацыі», а таксама Кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэннях і Крымінальны кодэкс Рэспублікі Беларусь супярэчаць арт. 31 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, фундаментальным прынцыпам свабоды сумлення і рэлігіі, замацаваным у арт. 18 і арт. 19 Міжнароднага пакта аб грамадзянскіх і палітычных правах, п. 16.2 Выніковага дакумента Венскай сустрэчы краін—удзельніц НБСЕ (АБСЕ) ад 10 студзеня 1989 года і універсальным прынцыпам Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека, Дэкларацыі пра ліквідацыю ўсіх формаў нецярпімасці і дыскрымінацыі на падставе рэлігіі або перакананняў,

звяртаем увагу, што, паводле існуючых нормаў вышэйзгаданых законаў і кодэксаў Рэспублікі Беларусь,

• прызнаецца незаконным любы сход грамадзян рэлігійнага характару па-за культавым памяшканнем без дазволу дзяржаўных органаў, за што святары і вернікі падлягаюць адміністрацыйным штрафам і арыштам;

• ігнаруецца права рэлігійных арганізацыяў абіраць і прызначаць святароў паводле ўнутраных правілаў, што служыць падставай да скасавання або адмовы ў выдачы дазволаў на рэлігійную дзейнасць замежным святарам, запрошаным беларускімі аб'яднаннямі і супольнасцямі;

• абмяжоўваецца права рэлігійных арганізацыяў распаўсюджваць інфармацыю праз уласныя сродкі масавай інфармацыі або друкаваныя выданні;

• рэлігійныя арганізацыі пазбаўляюцца магчымасці праводзіць свае рэгулярныя сходы, арганізоўваць нядзельныя рэлігійныя школы і вучэбныя класы дзеля рэлігійнай асветы ў арандаваных памяшканнях;

• рэлігійныя арганізацыі сутыкаюцца з праблемай будаўніцтва ўласных памяшканняў, паколькі дзяржаўныя органы сістэматычна адмаўляюць у адпаведных дазволах і ўзгадненнях;

• рэлігійным арганізацыям чыняцца штучныя перашкоды ў выконванні значных сацыяльных функцыяў у грамадстве, а менавіта ў папярэджанні і пераадоленні такіх распаўсюджаных негатыўных з'яваў беларускага грамадства, як алкагалізм і наркаманія, злачыннасць і разбурэнне інстытута сям'і, што вядзе да дэградацыі маральнага і духоўнага падмурку беларускай нацыі.

Патрабуем:

ад заканадаўчай улады Рэспублікі Беларусь:

прывесці Закон «Аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацыях», Закон «Аб масавых мерапрыемствах», Закон «Аб агульнай сярэдняй адукацыі», Кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэннях і Крымінальны кодэкс Рэспублікі Беларусь у адпаведнасць з нормамі арт. 31 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і арт. 18 і арт. 19 Міжнароднага пакта аб грамадзянскіх і палітычных правах, п. 16.2 Выніковага дакумен-

Мінску адбыўся «круглы стол», ініцыяваны актывістамі Руху «За свабоду», з тэмаю «Свабода сумлення і веравызнання ў Беларусі». На гэтым пасяджэнні выступілі старшыня Руху «За свабоду» Аляксандр Мілінкевіч, епіскап Рэлігійнага аб'яднання хрысціян поўнага Евангелля Вячаслаў Ганчарэнка, юрысты, пастары, грамадскія і партыйныя дзеячы. Прысутнічалі прадстаўнікі дыпламатычных місій. Распавядаючы пра сітуацыю, у якой апынулася тая ці іншая царква, абшчына або цэлае рэлігійнае аб'яднанне, прамоўцы зноў і зноў выходзілі на Закон 2002 года, які даў чыноўнікам на месцах магчымасць для дыскрымінацыйных дзеянняў. Так, пратэстанцкія абшчыны гадамі не могуць атрымаць у арэнду памяшканне для правядзення богаслужэння, ім адмаўляюць у выдзяленні зямельных участкаў пад будаўніцтва малельных дамоў, не дазваляюць арганізаваць летнік для ўласных дзяцей… Між тым вернікі лічаць, што без змены свядомасці, без духоўнага абуджэння ніякія сацыяльна-эканамічныя зрухі да лепшага ў Беларусі немагчымыя. І кампанія па збору подпісаў за ўнясенне грунтоўных паправак у сумнавядомы закон працягваецца па ўсёй краіне, гэтая акцыя гуртуе людзей розных вызнанняў, прыхільнікаў дэмакратычных каштоўнасцей. Адначасова яна ператвараецца ў свайго роду «інстытут павышэння кваліфікацыі»: вернікі ідуць да людзей, індыферэнтных у рэлігійных пытаннях, з словамі Евангелля пра любоў да бліжняга, а грамадскія актывісты прысутныя тут з лозунгам «Толькі разам пераможам». Зацікаўлены абмен ведамі, думкамі, эмоцыямі… І змаганне супраць беззаконня робіцца фактарам аб'яднання грамадства пад сцягам свабоды і справядлівасці.

На завяршэнне работы «круглага стала» быў прыняты Зварот да заканадаўчай і выканаўчай уладаў Рэспублікі Беларусь адносна сітуацыі са свабодай сумлення і веравызнання ў Беларусі. *(Тэкст заявы друкуецца ў гэтым нумары бюлетэня.)*

Згаданыя сустрэчы выразна сведчаць, што грамадзянская супольнасць Беларусі мае выразную тэндэнцыю да пашырэння: да яе паступова далучаецца новая, даволі моцна згуртаваная сацыяльная група — вернікі, сярод якіх найбольш актыўна сябе паводзяць хрысціяне-пратэстанты. Адначасна заўважаецца рух насустрач — партыі і грамадскія арганізацыі дэмакратычнай скіраванасці, якія раней падтрымлівалі змаганне вернікаў за свае правы хіба толькі публічнымі заявамі, цяпер пераходзяць да сталых, грунтоўных кантактаў з іх аб'яднаннямі, шукаюць агульныя інтарэсы і аб'екты для супольнай працы.

Валянціна ТРЫГУБОВІЧ.

та Венскай сустрэчы краін—удзельніц НБСЕ (АБСЕ) ад 10 студзеня 1989 года, а таксама прынцыпамі Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека, Дэкларацыі пра ліквідацыю ўсіх формаў нецярпімасці і дыскрымінацыі на падставе рэлігіі або перакананняў, каб гарантаваць павагу дзяржавы да

— права кожнага грамадзяніна на свабоду думкі, сумлення і рэлігіі;

— права на свабоду вызнаваць сваю рэлігію і перакананні як аднаасобна, так і разам з іншымі, публічным або прыватным парадкам, у богаслужэнні, выкананні рэлігійных і рытуальных абрадаў і вучэння;

— права на свабоду бацькоў забяспечваць рэлігійнае і духоўнае выхаванне сваіх дзяцей у адпаведнасці са сваімі ўласнымі перакананнямі;

— права на свабоду пошуку, атрымання і распаўсюду рознай інфармацыі і ідэяў незалежна ад дзяржаўных межаў вусна, пісьмова ці праз друк або мастацкія формы выяўлення, ці іншымі спосабамі па сваім выбары.

ад выканаўчай улады Рэспублікі Беларусь:

1. не абмяжоўваць дзейнасць рэлігійных арганізацыяў, якія не пагражаюць грамадскай бяспецы, парадку, здароўю і маралі, роўна як і асноўным правам і свабодам іншых асобаў;

2. не абмяжоўваць правядзенне грамадзянамі сходаў рэлігійнага характару;

3. спыніць практыку ўмяшальніцтва ва ўнутраную дзейнасць рэлігійных арганізацыяў, у тым ліку ў абранне і прызначэнне святароў;

4. спыніць практыку ўмяшальніцтва ў адукацыйную і інфармацыйную дзейнасць рэлігійных арганізацыяў;

5. спыніць практыку адвольных дэпартацыяў святароў і царкоўных служак рэлігійных арганізацыяў;

6. спыніць практыку перашкодаў рэлігійным арганізацыям у выкананні сацыяльных функцыяў у грамадстве, а таксама ў іх дабрачыннай дзейнасці.

У выпадку бяздзейнасці ўладаў Рэспублікі Беларусь пакідаем за сабою права дамагацца павагі сваіх правоў і свабодаў усімі законнымі сродкамі, у тым ліку апелююючы да міжнароднай супольнасці.

г. Мінск,
28 лістапада 2007 года

Quo vadis? Куды ідвём?

Бессмертная фальшивка

«Протоколы сионских мудрецов» в современной Беларуси

На состоявшейся 19 сентября 2007 года встрече заместителя премьер-министра Республики Беларусь А. Н. Косинца с руководителями республиканских религиозных организаций был поднят вопрос о распространении в Беларуси издающейся в Москве шовинистической газеты «Русский вестник». Было отмечено, что среди авторов этой газеты можно обнаружить белорусских чиновников крупного ранга. Инициатором обсуждения данного вопроса стал председатель Религиозного объединения общин прогрессивного иудаизма Я. З. Басин. Экземпляр газеты «Русский вестник» (№17–18 за 2007 г.), в котором на 10 страницах (из 24 газетных) — откровенная антисемитская пропаганда, был передан А. Н. Косинцу.

Разобраться в этом вопросе было поручено уполномоченному по делам религий и национальностей Совета Министров Республики Беларусь Л. П. Гуляко. Через несколько дней после той встречи в Аппарат уполномоченного был передан подробный анализ упомянутой статьи белорусского писателя и публициста, одного из ведущих специалистов в области государственной идеологии Эдуарда Скобелева. Публикация в «Русском вестнике» называлась «Человека нет, а галоши — целые» и была посвящена, как следует из подзаголовка, «практической пользе «Протоколов сионских мудрецов». О реакции государственных органов власти на эту проблему на день подписания бюллетеня к выпуску (январь 2008 г.) ничего не известно.

Как следует из Всемирного энциклопедического словаря (Мн., 2004, с.1078), «Протоколы сионских мудрецов» — это «поддельный документ, служивший предпосылкой и оправданием антисемитизма в начале 20 века» и содержащий якобы разработанный евреями и масонами «план уничтожения христианской цивилизации и создания всемирного государства». Что касается авторства «Протоколов», то об этом написано только, что они «были подделаны сотрудниками российской тайной полиции».

Изданная в 2005 г. энциклопедия «Холокост» (М., 2005, с. 506) свидетельствует, что «Протоколы» — это выдаваемая за подлинный документ фальшивка, изготовленная с целью доказать существование «всемирного еврейского заговора», ставящего целью завоевание мирового господства.

Э.Скобелев в своей статье цитирует почти весь текст «Протоколов», и уже из-за одного этого его статья попадает в разряд материалов, разжигающих национальную рознь.

Евреи в настоящее время составляют менее 1% населения Беларуси и практически не играют серьезной роли в политике, науке, искусстве, но «еврейский вопрос», тем не менее, продолжает оставаться достаточно актуальным. Его наличие поддерживается теми кругами, которые в той или иной степени заинтересованы в поддержании напряжения в обществе и разыгрывании «еврейской карты». Не раз и не два на протяжении последнего десятилетия для этой цели использовались «Протоколы сионских мудрецов». Многократно преданная анафеме историческая фальшивка вновь и вновь воскрешается усилиями новоявленных провокаторов, мучимых жаждой обрести геростратову славу идеологов современного нацизма. Живучесть этого феномена стала темой беседы с историком и публицистом, автором аналитических обзоров и мониторинга антисемитизма **Яковом БАСИНЫМ.**

(Працяг на стар. 4—5.)

Quo vadis? Куды ідзём?

Бессмертная фальшивка

(Працяг. Пачатак на стар. 3.)

Корреспондент: Яков Зиновьевич, как вы полагаете, можно ли считать случайным, что в Беларуси вновь появились публикации, в основе которых лежит прямое или косвенное цитирование «Протоколов»?

Яков БАСИН: Разумеется, нет. Антисемитская литература, как минимум за те 19 лет, что я веду мониторинг (то есть отслеживаю ее движение), с книжных и газетных прилавков Беларуси не исчезала. А корни этого явления уходят в глубину 70-х—90-х годов XX века, когда наша республика была одним из идеологических центров антисемитизма в СССР. Здесь, сменяя друг друга, выходили книги и периодические издания, которые строили свою редакционную политику на возбуждении в обществе антиеврейских настроений. Достаточно назвать журнал ЦК КПБ «Политический собеседник», газеты «Знамя юности», «Политика, позиция, прогноз», «Славянские ведомости», «Славянская газета», «Славянский набат», «Личность». В этом жанре работали (а некоторые «работают» и поныне) несколько профессиональных публицистов, из которых наибольшую известность получили Владимир Бегун (ныне покойный) и Эдуард Скобелев.

Кор.: Вы не припомните, когда у нас появилась первая заметная публикация, в центре которой стояли эти «Протоколы»?

Я.Б.: Первая такая статья, заставившая руководство Союза еврейских организаций обратиться к государству за помощью в борьбе с антисемитской пропагандой, была сравнительно недавно — 10 лет назад. Дело в том, что в 1997 году в Минске начала издаваться газета «Славянский набат». Издание носило откровенно черносотенный характер и было, в конце концов, властями закрыто. Любопытно, что ее издателем было государственное предприятие «Минский Комаровский рынок». То есть это был рупор тех самых «лабазников», которые прославились в российской истории как ударная сила всех еврейских погромов. В одном из номеров этой газеты и была опубликована статья к тому времени уже покойного митрополита Санкт-Петербургского и Ладожского Иоанна (Снычева) «Битва за Россию», в которой в сжатой

Яков Басин.

форме прослеживалась борьба Руси (России) за независимость, начиная с XI века. Центральное место в этой статье занимало прямое цитирование «Протоколов сионских мудрецов». Из всего текста «Протоколов» были выбраны те их положения, в которых говорится о главной цели их «авторов» — стремлении к мировому господству и уничтожению христианства. Запомнилась цитата, взятая из «Протоколов»: «Мы [евреи] шаг за шагом вытесним христианство и продиктуем миру, что уважать, что проклинать». Позднее редакция «Славянского набата» назвала источник, из которого была перепечатана статья покойного митрополита: это была книга, взятая «в библиотеке Минского епархиального управления».

Кор.: И как же отреагировало государство на беспокойные запросы еврейских организаций?

Я.Б.: В начале 1998 года Белорусский Хельсинкский комитет направил Генеральному прокурору Республики Беларусь запрос об антисемитской пропаганде в средствах массовой информации. Прокуратура начала следствие, но к осени оно прекратилось, и от следователя председателю БХК поступило устное заявление, что документы «утеряны». Но к концу года антисемитская пропаганда в Беларуси резко усилилась. Это было напрямую связано с получившим скандальную известность отказом Государственной Думы России осудить антисемитизм своих депутатов. Белорусские СМИ, вторя своим российским коллегам, стали размещать антиеврейские материалы. Особую ретивость проявляли газеты «Славянский набат» и «Славянская газета», а также цикловая передача Белорусского радио «Возвышенное и земное».

Кор.: И на это прокуратура никак не среагировала?

Я.Б.: Прокуратура тогда вела с нами не очень честную игру. Дело в том, что, как позднее выяснилось, у нее к этому времени уже было заключение Комитета по делам религий и национальностей. Оно было негативным. В нем, в частности, отмечалось, что «... сам факт публикации выдержек из «Протоколов сионских мудрецов» не содействует мирным и дружественным отношениям между представителями еврейского и остальных народов, провоцирует недоброжелательное отношение к гражданам еврейской национальности и верующим иудейского вероисповедания, к иудаизму в целом, т.е. разжигает национальную и религиозную рознь. В связи с этим Государственный комитет по делам религий и национальностей Республики Беларусь считает, что данная публикация подпадает под действие 5-й статьи Закона Республики Беларусь «О печати и других средствах массовой информации» и соответствующей статьи Уголовного кодекса Республики Беларусь...».

Кор.: И какие меры были приняты к газете «Славянский набат»?

Я.Б.: Боюсь, что никакие. Мне, во всяком случае, об этом ничего не известно. Но безнаказанность, как правило, приводит к новым преступлениям, и вот в конце 1999 года на прилавках книжных магазинов и на многочисленных книжных развалах появился сборник статей под названием «Война по законам подлости». Книгу издало закрытое акционерное общество (ЗАО) «Православная инициатива», работающее под эгидой Православной епархии. Напечатана она была на государственной Минской фабрике цветной печати тиражом 30000 экземпляров. В книге было 475 страниц, и венчал ее полный текст «Протоколов сионских мудрецов».

Кор.: Насколько я помню, выход этой книги был связан с большим общественным скандалом.

Я.Б.: Да, это так. Книгу в прессе немедленно окрестили «энциклопедией антисемитизма». Союз Белорусских еврейских общественных объединений и общин, а также отдельные лидеры еврейского общественного движения подали на издателя в суд по защите чести, достоинства и деловой репутации, но суд объявил книгу произведением научного характера, то есть не подлежащей судебному спору. Так в истории появился прецедент, когда «Протоколы сионских мудрецов» официально были признаны научным произведением.

Кор.: А как объяснял свое поведение издатель?

Я.Б.: Никак. Он сам на суд не являлся. Его интересы представляли один из авторов к тому времени уже прекратившей существование газеты «Славянский набат», профессор В.Акулов и кандидат юридических наук, юрист Православной епархии В.Ерчак. На многие вопросы истцов они просто не отвечали. Например, в предисловии к книге было написано, что евреи к концу XX века поклялись захватить власть во всем мире. На вопрос, откуда издатели получили такую информацию, ответа не последовало.

Кор.: А как реагировала прокуратура на появление такой книги?

Я.Б.: Прокуратура также отказалась рассматривать дело о разжигании национальной розни издателями книги «Война по законам подлости», не найдя в самом факте ее появления на свет «признаков правонарушения».

Кор.: А кто еще выступил в поддержку издателя книги, в которой публиковались «Протоколы»?

Я.Б.: Во-первых, государство: книга была издана в государственной типографии и распространялась через сеть государственных книжных магазинов. Во-вторых, Православная епархия, которая поддержала издателя книги В.Чертовича в кампании по выборам в парламент (кампанию он проиграл). И, в-третьих, поддержку издатель нашел даже среди ряда парламентариев: депутат С.Костян, к примеру, распространял эту книгу в качестве подарка среди своих коллег в день открытия сессии Палаты представителей.

Кор.: Насколько я помню, белорусская пресса и еврейская газета «Авив» уделяли в свое

время этой проблеме большое внимание.

Я.Б.: Это верно. Газеты с этими статьями были отправлены в Республиканскую прокуратуру, Министерство юстиции и Комитет по делам религий и национальностей для реагирования. Ответы носили характер откровенных отписок.

Кор.: Больше «Протоколы» в Беларуси не публиковались?

Я.Б.: Полные тексты — нет, но отрывки периодически в той или иной форме появляются. Например, в книге «Приговор убивающим Россию», изданной «Православной инициативой» в 2005 году, как минимум, в шести местах «Протоколы» обильно цитируются, а кроме того приводится текст, который озаглавлен так: «Реферат по материалам книги О.А.Платонова «Загадки сионских протоколов». Но при желании среди антисемитской литературы, которая в обилии к нам поступает (главным образом из России) и продается в государственных книжных магазинах, можно найти и эту книгу. Она издана в серии под красноречивым названием: «Заговор против России». В книге 830 страниц, и все на одну тему.

Кор.: Мне приходилось видеть такие книги даже на книжных выставках в Минске.

Я.Б.: Да, московские издательства, специализирующиеся на выпуске шовинистической литературы, на этих выставках показывают свою продукцию без малейшего стеснения. К примеру, книга первого публикатора «Протоколов» Сергея Нилуса «Близ есть, при дверех...» с их полным текстом весьма даже активно раскупалась.

Кор.: И что, ничего нельзя сделать, чтобы этот яд не доходил до читателей?

Я.Б.: Статья 6 Конституции Республики Беларусь запрещает любую форму цензуры, а статьи Уголовного кодекса о разжигании национальной и религиозной розни у нас в стране просто не работают. К примеру, мы как-то попытались сделать заявление по поводу того, что в Минске, в Выставочном павильоне, на общецерковной выставке «Беларусь православная», организованной Белорусским экзархатом, выставлено одно из последних изданий знаменитой провокационной книги церковного фанатика начала прошлого века С.Нилуса «Близ есть, при дверех...» с полным текстом «Протоколов сионских мудрецов», но нас никто не услышал.

Кор.: Но это же не значит, что нужно сидеть, сложа руки?!

Я.Б.: Еврейские общественные организации, естественно, протестуют. Возникают и международные скандалы. Вот пример. Летом 2007 года в Минске побывал с кратковременным визитом директор по международным отношениям «Центра Симона Визенталя» доктор Шимон Самуэлс. Гость белорусской столицы с удивлением обнаружил в центре Минска свободно продающуюся антисемитскую литературу. Среди прочих книг продавалась и уже упомянутая книга О.Платонова (издание 2006 г.). Доктор Ш.Самуэлс написал письмо президенту Республики Беларусь, в котором отметил, что Беларусь «нарушает свои обязательства в части борьбы против антисемитизма согласно Берлинской декларации 2004 года, Кордовской конференции 2005 года и Бухарестской встрече в июне 2007 года по выполнению ее решений». Доктор Ш.Самуэлс подчеркнул, что задача государственных органов принять меры против распространения «подобных материалов». На запрос уполномоченного по делам религий и национальностей при Совете Министров Республики Беларусь Л. П. Гуляко генеральный директор ЗАО «Христианская инициатива» В.Чертович ответил, что «книги, о которых идет речь в запросе, действительно продаются в магазине, но по своему содержанию они носят научный характер».

Кор.: А государство молчит?

Я.Б.: Да, государство молчит. Похоже, проблема разжигания национальной розни беспокоит одних только евреев. Вот что, к примеру, написал тот же В.Чертович, отвечая на запрос уполномоченного по делам религий и национальностей Л. П. Гуляко: «ЗАО «Христианская инициатива» на протяжении всего времени своего существования подвергается систематической травле со стороны белорусских еврейских общественных организаций и объединений... Международная контора г-на Самуэлса втянута в эту кампанию лжи и клеветы по наводке белорусских еврейских общественных организаций». Кстати, письмо Ш.Самуэлса президенту Республики Беларусь В.Чертович назвал «кляузой».

Кор.: А как вы узнали об этой переписке?

Я.Б.: Ее авторы не делают из этого никакого секрета. Я не знаю, испрашивала ли газета «Русский вестник» у Леонида Павловича Гуляко разрешения публиковать в открытой печати переписку с ним, но цитируемый мной ответ В.Чертовича приведен в обширной статье в №19 этой газеты за 2007 год.

Кор.: Мы опять споткнулись об эту газету.

Я.Б.: Так ведь наших антисемитов уже больше никто и нигде не печатает, кроме как в этой газете, и это радует. Но вот то, что газета имеет хождение в Беларуси и ее можно свободно приобрести в киосках «Союзпечати», прискорбно. Представляю, сколько людей прониклось негативным отношением к еврейскому народу, читая «Русский вестник». А потом мы удивляемся, откуда на еврейских святынях появляется изображение свастики и надписи типа «Бей жидов!».

Кор.: А запретить распространение этой газеты в Беларуси как издания, разжигающего национальную рознь, никак нельзя?

Я.Б.: Думаю, что можно, но, к сожалению, среди чиновничества есть люди, которые симпатизируют идеям, пропагандируемым этой газетой. Однажды нам удалось запретить свободную продажу «Русского вестника» в государственных магазинах и киосках «Союзпечати». Тогда в этой акции приняло участие посольство Государства Израиль. Но все последующие попытки натыкались на препятствия со стороны Министерства информации. А на афишных тумбах появилась издевательская листовка, в которой было написано буквально следующее: «Усилиями сионистов и ненавистников правды [газета «Русский вестник»] была НЕЗАКОННО здесь запрещена, но после протестов славянской общественности восстановлена в продаже и подписке». А далее была помещена очень даже многозначительная приписка: «Газета неоднократно благословлялась Патриархом Алексием II».

Кор.: Как вы думаете, у таких авторов, как Э.Скобелев, много читателей, поклонников, последователей?

Я.Б.: По мнению социологов, таких антисемитов, которых называют иногда «зоологическими», среди населения насчитывается, по разным данным, от двух до четырех процентов. Думаю, что в целом их немного. Во всяком случае, тираж «Русского вестника» (если, конечно, верить тому, что они сами пишут) 45 тысяч экземпляров. Если учесть, что газета расходится по всем регионам бывшего СССР, то читателей у этой газеты немного. Плохо только, что есть масса людей, которые верят во все, что в ней публикуют. Вот Э.Скобелев на полном серьезе пишет, что «реальность ужасна» и что «по предписаниям «Протоколов» разрушаются государства и общества, в страшных муках и страданиях погибают десятки миллионов людей», но при этом он не приводит ни единого факта относительно того, где, когда и как это происходит. А вот он пишет о неких «определенных реальных угрозах, на которые совершенно необходимо отреагировать». Ну хоть бы намекнул, где, какие именно евреи со своими «Протоколами» ему и всему остальному миру угрожают. Впрочем, думаю, что бесполезно даже задавать ему такие вопросы: переубедить маниакально настроенного человека еще никому не удавалось. Кстати, история полна подобных примеров. Министру обороны США Джеймсу Форестолу, к примеру, никто не угрожал, но в 1949 году он выбросился из окна с криком «Русские идут!».

Кор.: Но есть же люди, которые Скобелеву верят?

Я.Б.: А как не верить человеку, занимающему высокое положение в административных кругах государства?

Кор.: Существует мнение, что ксенофобия — это болезнь.

Я.Б.: Боюсь, что в перечне болезней, утвержденном Министерством здравоохранения, вы такого диагноза не найдете, хотя некоторые виды фобий там и перечислены. Например, клаустрофобия — страх закрытого пространства. Ксенофобия — это тоже проявление страха. Слово «фобия» как раз и переводится, как «страх». Антисемитизм — это страх перед евреями, и нагнетают этот страх как раз такие люди, как Э.Скобелев.

Кор.: А насколько это явление (возможно, даже болезненное) распространено?

Я.Б.: Ксенофобия — это чувство подозрительности и бесконтрольного страха перед всем чужим, малознакомым и (возможно!) враждебным. Оно является проявлением особенностей человеческой психики, ее мифологизированности. А у мифов, как из-

(Заканчэнне на стар. 6.)

Quo vadis? Куды ідзём?

Бессмертная фальшивка

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3—5.)

вестно, есть одна особенность: в них верят, не утруждая себя доказательствами по поводу их достоверности. Этой особенностью человеческой психики и пользуются те, кто работает в области «грязных» политических технологий. Они исподволь заражают людей вирусом недоверия, подозрительности, страха, сознательно демонизируют образ еврея, чтобы потом, в экстремальных условиях, вызвать общественный взрыв. Не случайно фашизм иногда называют «чумой XX века», а антисемитизм — международным языком фашистов.

Кор.: Но ведь Э.Скобелев не говорит о каких-то конкретных евреях, которые угрожают всему миру.

Я.Б.: Да, но он говорит обо всех евреях — детях, стариках, домашних хозяйках. Это как раз то, что называется «этнический расизм». Смотрите, в «Протоколах» вообще нигде нет никаких намеков на специфически еврейский их характер. Просто слово «враг» заменено словом «еврей». Это как в недалеком прошлом Владимир Бегун в своих книгах слово «еврей» заменял словом «сионист». Впрочем, это до сих пор делает Э.Скобелев.

Кор.: Как вы вообще расцениваете появление таких статей, как статья Э.Скобелева в газете «Русский вестник»?

Я.Б.: Как ничем не спровоцированный выпад против еврейского народа, как попытку нагнетания антиеврейских настроений, как акт моральной поддержки праворадикальных кругов фашистского толка.

Кор.: Как известно, «Протоколы» сыграли свою провокационную роль в формировании антисемитской политики нацистской Германии и принятии решения о тотальном уничтожении еврейского населения Европы.

Я.Б.: Это верно. «Протоколы» в XX веке наделали много бед. Еще в 1937, за два года до начала Второй мировой войны и за пять лет до принятия решения об «окончательном решении еврейского вопроса», один из поклонников С.Нилуса, некий Иван Концевич писал: «Книга С.А.Нилуса о «Сионских протоколах»... произвела необычайное действие во всем мире... Фашистская Германия, можно сказать, выросла именно на книге Нилуса. И здесь впервые книга нашла государственную защиту».

Кор.: Какие, на ваш взгляд, могут быть последствия появления статьи Э.Скобелева о «Протоколах» в «Русском вестнике»?

Я.Б.: Для евреев? Думаю, что никаких. Просто вряд ли найдется хоть какое-нибудь приличное количество людей, способных дочитать эту многословную, на шести газетных полосах, лишенную внутренней логики писанину до конца.

Кор.: Вы довольно жестко оценили литературные достоинства статьи, автором которой, тем не менее, является профессиональный литератор.

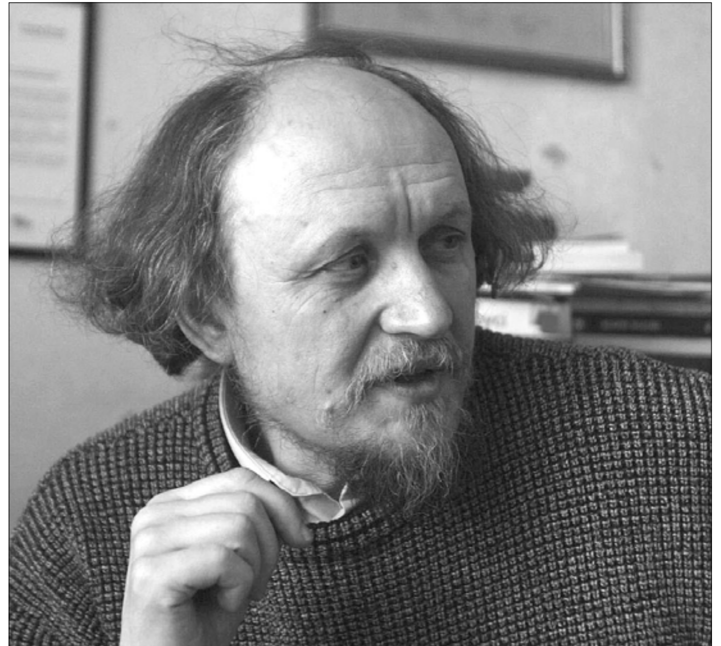
Я.Б.: Статья Э.Скобелева является отличным примером того, что К.Маркс в свое время называл «риторической чепухой и политической болтовней»: масса всевозможных утверждений, не подкрепленных никакими фактами. Литературному стилю Э.Скобелева, на мой взгляд, вообще присуще то, что в психиатрии носит название «пляски идей». Для литератора, к тому же рядящегося в тогу серьезного историка, отсутствие в сочинениях четкой причинно-следственной связи — это катастрофа. К тому же это ужасающее многословие... В медицине это называется «логоррея», а в народе просто — «словесный понос». Для профессионального литератора, для которого законом является мысль, что «краткость — сестра таланта», это, по меньшей мере, удивительно.

Кор.: Но оставлять безнаказанными, тем не менее, такие провокационные публикации нельзя. Не так ли?

Я.Б.: Разумеется, иначе мы дождемся, что в один «прекрасный» день где-то кто-то, начитавшись его статей, вскинет в нацистском приветствии правую руку и крикнет: «Хайль Скобелев!». И в этом плане я могу напомнить один исторический прецедент. Юлиус Штрайхер был одним из главных разжигателей антисемитской кампании в гитлеровской Германии. Именно он еще с 1923 года издавал самое злобное антисемитское издание в истории страны «Дер Штюрмер». В 1940 году Гитлер сместил его со всех постов, и в зверствах, сопровождавших поход Германии на Восток, как и в практике Холокоста, Штрайхер участия не принимал. И тем не менее в 1946 году его судили, а затем казнили в компании с остальными главными нацистскими преступниками. История безжалостна к таким уродам.

Дзе праходзяць

Голасу Царквы не чуваць

Айцец Аляксандр Шрамко. Фота Андрэя Лянкевіча, «Наша Ніва».

Праваслаўны святар Аляксандр Шрамко стаў вядомы шырокай грамадскасці некалькі гадоў назад, калі пачаў весці на інтэрнэтаўскім сайце свой дзённік, у якім выказваў назіранні, сумненні, трывогі — развагі пра царкоўнае жыццё. І час ад часу пра грамадскае таксама. У яго з'явіліся прыхільнікі і апаненты, гэта шмат каму было цікава, бо вяртанне да практыкі рэлігійнага жыцця, татальна перапыненай дзесяцькамі гадоў прымусовай дзяржаўнай атэізацыі, у многіх людзей выклікала бясконцую колькасць пытанняў, адказы на якія шукаць самому вельмі няпроста. А не кожны святар (на жаль!) сёння ўмее быць асветнікам, місіянерам, цярплівым і аўтарытэтным прапаведнікам. Яшчэ менш у нашым грамадстве вітаецца палеміка... Таму паводзіны а. Аляксандра хутка выклікалі незадаволенасць царкоўных іерархаў. Яму забаранілі займацца публіцыстыкай, выступаць у друку і на Інтэрнэт-форумах. Тым часам фрагменты святарскіх развагаў былі надрукаваны ў Маскве асобнай кнігай (Священник Александр Шрамко. Дневник священника. Нестандартные ответы на трудные вопросы. М., 2006).

А ў 2007 годзе а. Аляксандр падтрымаў ініцыятыву вернікаў-пратэстантаў, якія пачалі збор подпісаў за перагляд прынятага ў 2002 годзе Закона «Аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацыях», асобныя палажэнні якога пярэчаць нормам Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і міжнародным пагадненням, падпісаным нашай краінай. Цяпер пакаранне было больш жорсткім: святара пазбавілі права весці царкоўную службу, запатрабавалі пакаяння і адрачэння ад сваёй літаратурна-грамадскай дзейнасці.

Святар-дысідэнт паказаў сябе моцнай асобай: ён працягвае весці блог на сайце газеты «Наша Ніва» і не адмаўляецца ад кантактаў з праваабаронцамі, грамадскімі дзеячамі, журналістамі. Пагадзіўся **а. Аляксандр Шрамко** даць інтэрв'ю і нашаму бюлетэню.

— Айцец Аляксандр, паводле свецкай адукацыі вы радыёфізік....

— Так, праўда. Святаром я стаў у 1994 годзе, служыў у розных прыходах, найдаўжэй — з 1996 да 2007 — у прыходзе ў гонар Пакрова Прасвятой Багародзіцы ў Мінску. Пакуль не быў забаронены ў служэнні і палічаны за штат. Пакаралі мяне за публіцыстычную дзейнасць і за выступ на канферэнцыі ў абарону свабоды веравызнання.

межы Царквы?

у абарону зняважаных

— Ці ёсць у вас нейкія шансы вярнуцца да звыклай святарскай працы?

— У выдадзеным мне ўказе напісана: «да раскаяння». Гэта не канчатковае пазбаўленне права на святарскую дзейнасць. Спадзяюся, яно не будзе доўгім, веру, што ўдасца знайсці кампраміс. Я напісаў ліст пакаяннага зместу, дзе выказаў тое, у чым магу прызнаць сваю віну, пакаяцца. Вядома, бездакорным сябе не лічу. Ад нечага можна было ўстрымацца… Нагадаў, што я ніколі не выступаў як прадстаўнік Царквы, гаварыў толькі ад сваёй асобы. І не хацеў, каб мае паводзіны былі некарысныя для Царквы. Аднак царкоўнае кіраўніцтва палічыла гэты ліст недастатковым. Трэба, маўляў, каб словы былі падмацаваны справамі, а менавіта — каб я нідзе і ніколі больш не выказваўся публічна на рэлігійныя ці якія іншыя тэмы. Ні ў газетах, ні ў Інтэрнэце...

— І наша гутарка трапляе пад гэтую забарону?

— Трапляе, пэўна. Калі я апошні раз быў у епархіі, сакратар паказаў мне раздрукоўкі з нейкага «ЖЖ», дзе цытавалася маё выказванне, каментар. Адсочваюць мае словы вельмі старанна. І на кожным аркушы быў подпіс мітрапаліта Філарэта: ён азнаёміўся. Пасля гэтага я зразумеў, што ад мяне чакаюць поўнай капітуляцыі. Безумоўнай. І што, відаць, марныя мае спадзяванні на кампраміс, хоць я магчымасці такой не выключаю, нават калі саступкі з майго боку маюць быць значныя. Аднак калі без варыянтаў трэба здацца на «літасць пераможцы», то я не магу такое прыняць. Буду стаяць на сваім. Гісторыя паказвае, што калі людзі пагаджаюцца з падобным — выяўляюць такім чынам пакору ці прыносяць сябе ў ахвяру, то ў рэшце рэшт яны губляюць сябе, спустошваюцца. У мяне ёсць прыклад з святаром Дзмітрыем Дудко. Ён пачынаў як праваабаронца, не, нават не праваабаронца, хутчэй — катэхізатар, які не палохаўся вострых пытанняў. Ён збіраў людзей і вёў з імі шчырыя гутаркі. Гэта было свежым павевам у Царкве. За што яго і пераследавалі. Дадаўся яшчэ і ціск КДБ… Праз нейкі час ён публічна пакаяўся, прызнаў сваю віну за ўсё і ва ўсім… Дэградацыя асобы была хуткай і жахлівай. Незадоўга да сваёй смерці ён выступаў ужо з заклікам кананізаваць Сталіна, стаў як бы ідэолагам праваслаўнага сталінізму. Баюся чагосьці падобнага. Калі чалавек дазваляе зламаць сябе, ён губляе і аблічча, і павагу. У мяне няма жадання ісці на канфрантацыю з нашым царкоўным кіраўніцтвам, яно мае сваю рацыю, і я разумею іх пазіцыю і праблемы. Не хачу таксама дыскутаваць, справядліва ці не яны са мною абыходзяцца. Але хачу захаваць хоць бы тыя адносіны з Царквой, якія склаліся. Мне здаецца, што ў сваіх артыкулах я і цяпер асабліва не канфліктую з усталяванымі царкоўнымі парадкамі.

— То-бок, вы не рэвалюцыянер па сваёй натуры, вы не заклікаеце сваіх прыхільнікаў да якіх-небудзь актыўных дзеянняў?

— Не, вядома, не рэвалюцыянер, але іншадумец, дысідэнт. І ў гэтым палягае прынцыповая розніца. Я перакананы, што змены ў Царкве павінны выспець, яны павінны выйсці з самой Царквы. У грамадстве цяпер ідзе шмат спрэчак на царкоўныя, шырэй — рэлігійныя тэмы, у прыватнасці — у «Нашай Ніве», я вяду там блог, каментую асобныя выказванні чытачоў. У пераважнай большасці гэта людзі, далёкія ад Царквы. Яны «малююць» яе паводле сваіх уласных уяўленняў, не ведаючы і не разумеючы рэальнага стану рэчаў. Пры гэтым шчыра перакана용ыя, што ў Царкве патрэбны змены, што Царкву трэба прымусіць зрабіць тое ці іншае. У прыватнасці, абвясціць аўтакефалію або няхай прыходзіць да нас Кіеўскі ці Канстанцінопальскі патрыярхат... Іх будзем слухаць. А гэтых не хочам. Усіх маскалёў выгнаць… А тыя, новыя, будуць спрэс беларускамоўныя. Гэткая грымучая сумесь неадукаванасці і прагі простага вырашэння складаных пытанняў. Так і хочацца папытаць, у якім свеце яны жывуць? Адкуль у Канстанцінопальскім патрыярхаце знойдуцца сотні беларускамоўных святароў? У праваслаўным кліры Беларусі сёння пераважаюць мясцовыя ўраджэнцы. Колькасць этнічных беларусаў тут не ідзе ні ў якое параўнанне з каталіцкім касцёлам, дзе служыць шмат прыезджых, пераважна з Польшчы. Прычыны і наступствы ў кадравым пытанні маюць не адназначны, не лінейны характар. І трэба ведаць і разумець сутнасць Царквы, веры, свабоды, адказнасці… Таму, што можа падацца парадаксальным, у каментарах мне часта даводзіцца выказвацца ў абарону кананічнай праваслаўнай царквы.

— А вам не падаецца, што такі стан грамадства — вынік папярэдніх дзесяцігоддзяў прымусовай дзяржаўнай атэізацыі? Людзі, якія масава прыйшлі ў Царкву (не толькі праваслаўную) з канца 1980-ых гадоў, гэткі «гарбачоўскі прызыў», яны дагэтуль неафіты па сваёй сутнасці, іх адукацыяй не надта каб займалася Царква, а папярэдні досвед — школы або інстытута — толькі шкодзіць прыняццю імі новых правілаў паводзінаў і мыслення. У кожнай Царкве адзінкі тых, хто быў з дзяцінства ўзгадаваны ў хрысціянскай веры. І якраз неафіты з уласцівым ім энтузіязмам пачынаюць патрабаваць зменаў «пад сябе». Святары ж, замест цярплівай працы з новымі прыхаджанамі, пачынаюць «вайну». Вядома, так прасцей.

— Існуе вельмі вялікая праблема межаў Царквы. Дзе яны знаходзяцца, дзе яны праходзяць? У гістарычных, традыцыйных Цэрквах яны моцна размытыя. Таму тут неафітаў не варта вінаваціць, бо сама Царква чамусьці не надта зацікаўлена ў дакладных межах, якія аддзяляюць яе ад свецкага грамадства. У свой час савецкая ўлада зрабіла гэтую мяжу рэзкай. Тады ўжо сам факт прыходу чалавека ў царкву быў ахвярай. Нельга было спалучаць адно з другім. Скажам, чалавеку з вышэйшай адукацыяй рабіць службовую кар'еру і быць практыкуючым вернікам. Трэба было выбіраць. Цяпер чалавек можа хадзіць у царкву без якіх бы там ні было абмежаванняў. І нават зусім не хадзіць, але пры гэтым лічыцца праваслаўным. І ўсе рэвалюцыйныя заявы ды прапановы зыходзяць пераважна ад тых людзей, якія можа калі і заходзяць у царкву… Нешта там убачаць або пачуюць, што не супадае з іх уяўленнямі… З імі не варта спрачацца, кожны мае права на ўласнае меркаванне, хоць спакойная гутарка нікому не зашкодзіла б. Мяне ў гэтай сітуацыі больш хвалюе пазіцыя Царквы. Яна павінна акрэсліць нейкія межы і ясна патлумачыць іх кожнаму, хто да яе горнецца. «Ты яшчэ не ў Царкве, ты толькі на шляху да яе. Ты пераступіў парог, але трэба цяпер засвоіць тое і гэтае». Катэхізацыя павінна быць сур'ёзная. Каб людзі ведалі і асновы веравучэння, і парадак службы, і гісторыю... Каб яны асэнсавана паводзілі сябе падчас богаслужэння, а не проста завітвалі свечкі паставіць. Але Царква баіцца згубіць масавасць. І высокае становішча іерархаў у дзяржаўнай табелі аб рангах. Назіраем гэта і ў Маскве, і ў нашай краіне. Патрыярх Аляксій II паважна чуецца побач з прэзідэнтам Пуціным, мітрапаліт Філарэт на дзяржаўных урачыстасцях спадарожнічае Аляксандру Лукашэнку. Аднак калі ўважліва паглядзець, колькі людзей пастаянна ходзіць на царкоўную службу, то, можа, атрымаем адзін працэнт насельніцтва. Калі гэта прызнаць афіцыйна, будзе скандал. У гэтым ніхто не зацікаўлены — ні царкоўнае кіраўніцтва, ні дзяржаўнае. Лепш казаць, што ў нас большасць насельніцтва — праваслаўныя хрысціяне.

— Такім чынам праваслаўная царква выглядае найбольш ліберальнай — яна залічае ў свае шэрагі ўсіх, хто не заявіў публічна, што ён — католік, пратэстант, атэіст… (Іудзеяў і мусульман у гэтых развагах выведзем за дужкі.) Адна мая знаёмая сваю праваслаўнасць тлумачыць так: у дзяцінстве хрысцілі ў царкве, спадзяюся, што пахаваюць таксама паводле праваслаўнага абраду.

— У каталіцкім касцёле, наколькі мне вядома, патрабаванні да вернікаў больш акрэсленыя. І катэхізацыя вядзецца актыўна сярод людзей рознага ўзросту, дзяцей — асабліва старанна. Хоць часткова праблема размытасці межаў таксама прысутнічае. Гэта аб'ектыўны працэс, бяда ўсіх традыцыйных, гістарычных цэркваў у розных краінах. І Цэрквы, грамадства па-рознаму спрабуюць уплываць на гэты працэс. Бо ёсць агульныя праблемы — падзенне маральнасці, напрыклад. Царква абавязана супрацьстаяць гэтаму, не адкідаючы «вінаватых». Ім трэба даць шанс на выратаванне, на змену свайго жыцця, навучыць любові да бліжняга... Каб чалавек выразна ўсведамляў сваё месца ў Царкве, свае правы і абавязкі. Вы ж не берацеся ўдасканальваць механізм, калі не ведаеце яго будовы...

— Хачу закрануць яшчэ адну тэму. Вось літаральна днямі на першай старонцы газеты «Звязда» трапіўся загаловак «Дзяржава і царква выраша-

(Заканчэнне на стар. 8.)

Дзе праходзяць межы Царквы?

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 6—7.)

юць адну задачу». Так, гэта было ў двукоссі, бо цытата ўзятая з прамовы Аляксандра Лукашэнкі. Пішуць яшчэ часам, што ў царквы і дзяржавы агульная мэта... Але ж у нас не тэакратычная дзяржава, і прэзідэнт, паводле ўласнага вызначэння, з'яўляецца «праваслаўным атэістам». (Хоць ні адзін тлумачальны слоўнік не ўтрымлівае такога паняцця.) Дык як трэба ўспрымаць падобныя выказванні чыноўнікаў і журналістаў? У нашай свецкай Беларусі, краіне з рознацыянальным і рознаканфесійным насельніцтвам...

— Лічу, што кожны чалавек мае права казаць так, як ён разумее тое, пра што гаворыць. І журналіст, і чыноўнік. Але Царква павінна публічна выказваць сваё стаўленне да падобных заяваў, не даваць магчымасці для нейкіх спекуляцый. Бо ў сапраўднасці справа выглядае інакш. Мэты і задачы Царквы адрозныя ад любых свецкіх планаў ці задумаў. Іх фармулёўкі ўтрымліваюцца ў веравучэнні. Нагадаю вам таксама вядомае выказванне Уладзіміра Салаўёва, рускага рэлігійнага філосафа XIX стагоддзя: «Царква існуе для таго, каб было больш дабра, а дзяржава існуе для таго, каб было менш зла». Дзяржава абмяжоўвае зло, трымае яго ў шорах, але дабро яна рабіць не можа. Дабро робяць людзі з уласных меркаванняў або праз царкоўнае падахвочванне. І таму чалавек, далёкі ад Царквы, можа не бачыць гэтых прынцыповых адрозненняў, бо ён разумее Царкву па-свойму, іначай, чым тыя, хто знаходзіцца ў ёй.

— Як структурную адзінку дзяржавы...

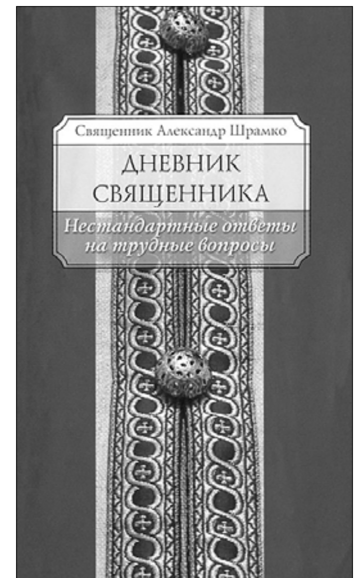
— Так, прыкладна. А што там чытаюць малітвы і які сэнс укладаюць у гэтае дзеянне — неістотна для яго. Для пазацаркоўнага чалавека важнае звыклае дзеянне, напрыклад: разам дамагліся стабільнасці ў грамадстве. Хоць мне цяжка зразумець, што гэта такое.

— Ці не перайшла гэтая завядзёнка трактаваць праваслаўную царкву як дзяржаўны дэпартамент з царскай Расіі, з часоў Пятра I?

— Думаю, што гэта ідзе не з пятроўскіх часоў, а яшчэ з больш ранніх. У праваслаўнай царкве цэзарапапізм прысутнічае з візантыйскіх часоў, калі імператара называлі знешнім епіскапам Царквы. Царква заўсёды абслугоўвала дзяржаву, але і сама нейкім чынам жыла ў дзяржаве. Згадайце той перыяд расійскай гісторыі, калі патрыярх Філарэт і яго сын Міхаіл (пачынальнік дынастыі Раманавых), а потым цар Аляксей Міхайлавіч і патрыярх Нікан удвух правілі краінай, абодва называліся вялікімі гасударамі. Хоць пры Пятры I, вядома, дачыненні Царквы і дзяржавы набылі зусім новыя формы. Ну а XX стагоддзе... Прыйшла багаборчая ўлада, якая пастанавіла знішчыць Царкву. Фактычна ж бальшавікі зрабілі Царкву дзяржаўнай. Хоць, паводле Канстытуцыі, яна была аддзелена ад дзяржавы, у сапраўднасці без дазволу адпаведных службаў нельга было ні прыход стварыць, ні святара прызначыць. Упаўнаважаны па справах рэлігіі стаяў вышэй за епіскапа. І такім чынам у бязбожнай дзяржаве функцыянавала дзяржаўная царква. Гэты перыяд яе існавання пакуль недастаткова асэнсаваны і даследаваны. Царква ж паклікана выстаяць пры любых ганеннях, пры любых выпрабаваннях. Яна мае іншую прыроду, чым інстытуцыі, створаныя людзьмі. І павінна рабіць сваю справу, знаходзіць шляхі для выканання сваёй місіі пры любых уладах, як бы яны ні мяняліся. Уносіць карэктывы пры багацці або галечы, але не страчваць сябе. У Візантыі яна расплывалася ад шчодрасцяў, цяпер ёй таксама хацелася б мець больш даброт, чым у іншых. Аднак сёння прынцыпова іншая структура ўлады. Яна выбарная, існуе апазіцыя, якая ў пэўным моманце здольна стаць уладай, грамадства паступова прызвычайваецца да дэмакратычнага ладу жыцця. І пры гэтым адбываецца падзенне маралі, пашыраецца прапаганда бездухоўнасці, хлусня робіцца нормай... Тым часам голасу Царквы не чуваць у абарону зняважаных і пакрыўджаных. Баяцца, каб не абвінавацілі ў палітычнай дзейнасці? Але гэта царкоўная традыцыя — «печалование» пра тых, хто зведаў жорсткасць ці несправядлівасць грамадства, бязвінна асуджаны ці абрабаваны. Я перакананы, што без уліку новай рэальнасці, без выпрацоўкі сучасных метадаў камунікацыі з вернікамі (увогуле — людзьмі) Царква можа сутыкнуцца неўзабаве з праблемамі больш складанымі для вырашэння, чым тыя, што яна перажыла ў XX стагоддзі.

— Дзякуй за шчырыя і грунтоўныя адказы.

Гутарку вяла Валянціна ТРЫГУБОВІЧ.

Бюлетэнь «За свабоднае веравызнанне»
Bulletin of «For free Denomination»
№ 17, September 2007 — January 2008.
Наклад 299 экземпляраў.
Рэдактар Валянціна Трыгубовіч.
Паштовы адрас: 220012, а/с 101, Мінск, Беларусь.
E-mail: religionfreedom@tut.by
www.forreligiousfreedom.info
Тэл. (+375 17) 282–42–10; 8–029–403–98–03.

Summary

New relations are growing between religious associations and NGOs, the parties of democratic orientation. From general declarations they are moving to a search of the objects to which they can bend their joint efforts (**"Steps to a Dialogue"**, page 1—3).

Appeal to legislative and executive power of the Republic of Belarus regards the situation in the field of freedom of consciousness and religious freedom in Belarus was taken at the round table meeting in November 2007 (page 2—3).

"Protocols of the Elders of Zion" which in all reputable encyclopedias is treated as a "fake document serving a precondition and an excuse of anti-Semitism at the beginning of the XX century", it finds in modern Belarus its own apologists among the functionaries of high rank (**"Immortal Fraud"**, page 3—6).

The Greek Orthodox priest, Aleksandr SHRAMKO was punished for his publicist activity.

But a lot of believers (and not only believers!) would like to know why the Church doesn't come out to protect the oppressed... (**"Where do the borders of the Church lie?"**, page 6—8).